

Олександр Семенюк,
кандидат юридичних наук,
заступник начальника Управління
Служби безпеки України

УДК 35.746.1

ПРИЧИНИ Й УМОВИ ЗЛОЧИННОСТІ ТА ЇХ ВІДОБРАЖЕННЯ У МОТИВАЦІЇ ЗЛОЧИННОЇ ПОВЕДІНКИ

У статті висвітлено різні наукові погляди щодо причин злочинності та окремих злочинів, проведено їх критичний аналіз, обґрунтовується, що комплексним інтегрованим критерієм, який виступає суб'єктивним відображенням об'єктивних явищ і процесів та зосереджує в собі взаємопов'язану єдність об'єктивних та суб'єктивних причин злочинної поведінки, є мотивація злочинної поведінки.

Ключові слова: причини злочинності, умови злочину, мотивація злочинної поведінки, детермінанти протиправної поведінки.

Проблема причин злочинності є центральною для кримінології. Те чи інше вирішення цієї проблеми визначає науковий зміст кримінологічної теорії та її спрямованість, що зумовлюється тим, що злочинність і її причинність є основними елементами предмета науки кримінології, і для дослідження сукупності кримінальних правопорушень необхідно встановити якомога більше обставин, що визначають зміст і структуру досліджуваного явища [1, с. 62].

Значний внесок у розробку проблеми причини злочинності в різні часи зробили такі науковці, як Г. Аванесов, Ю. Александров, Ю. Антонян, А. Гель, А. Герцензон, І. Даньшин, О. Джужа, А. Долгова, А. Закалюк, В. Звірбуль, В. Зеленецький, А. Зелінський, К. Ігошев, В. Кудрявцев, Н. Кузнецова, О. Литвак, В. Лунєєв, А. Ратінов, Г. Семаков, М. Стручков, К. Тарасов, Г. Хохряков, В. Шақун, М. Шаргородський та

інші автори. Однак, незважаючи на значну увагу до цього питання з боку науковців, єдиної точки зору щодо цієї проблематики так і не вироблено.

Метою цієї статті є здійснення аналізу наукових підходів щодо визначення причин злочинності та окремих злочинів, що склалися в кримінологічній науці, проведення їх критичного аналізу, вироблення власної позиції з цього питання.

Проблема причинності у вітчизняній кримінології тривалий час знаходилася під впливом ідеологічних чинників. Існування причин злочинності як соціально-правового явища в умовах розвинутого і повного соціалізму тривалий час взагалі викликало заперечення або їх існування визнавалося з великою кількістю застережень. Причини злочинності при соціалізмі й капіталізмі різко протиставлялися [2, с. 96—131].

Ідеологічне прагнення радянських кримінологів довести тезу про те, що

«злочинність не є породженням соціалізму», призвело до того, що злочинність та окремі злочинні прояви стали розглядатися як явища різного рівня та порядку. За такого підходу злочинність пояснювалася як суто соціальне явище, породжене соціальними причинами. Злочин як явище індивідуального рівня розглядався як прояв індивідуальних біопсихологічних особливостей індивіда, його особистісних умов буття, мікросередовища та результат взаємодії особи з конкретною життєвою ситуацією.

Незважаючи на поступове усвідомлення хибності ідеологічних орієнтирів у кримінології, яка повинна пізнавати злочинність у контексті її зв'язків з іншими суспільними явищами, у тому числі з тими, що об'єктивно обумовлюють її детермінацію, окремі науковці продовжують розглядати питання детермінації злочинності відокремлено від детермінації окремих злочинів.

Таке протиставлення детермінантів злочинності та окремих злочинів піддавалося критиці ще за радянських часів. Зокрема зазначалося, що конкретні детермінанти злочину виступають порівняно нероздільним елементом системи причин і умов злочинності, а конкретні злочини — елементами злочинності [3, с. 45].

Розглядаючи це питання з точки зору філософської закономірності співвідношення між загальним і окремим, сучасний вітчизняний кримінолог А. Закалюк зауважує, що «безперечно, злочинність та її діяльнісні прояви — елементи систем різного рівня: перша — це система високого узагальнення та певної соціальної абстракції, друга — прояв елементів індивідуального рівня. Так само і детермінанти цих комплексів елементів (суспільного та індивідуального) знаходяться на різних рівнях узагальнення. Під час узагальнення останніх на соціально-суспільному рівні, певна річ, деякі індивідуальні детермінанти не виявляються у незмінному вигляді, окремі їх особливості зовсім не проявляються, але належні їм якісні ролі в системі детермінації та механізми співвідношення у

детерміністичному процесі не змінюються. Взаємозв'язок між ними характеризується філософською закономірністю співвідношення між загальним і окремим. Між ними знаходиться й особливе, що відтворює детермінацію окремих видів злочинності» [4, с. 201].

Ще у 1966 р. М. Шаргородський став обстоювати позицію, що «причинами злочинності в широкому сенсі цього слова можна вважати всі ті обставини, без яких вона не могла б виникнути і не може існувати. Але не всі ці обставини відіграють однакову роль. Одні з них створюють лише реальну можливість злочинних мотивів, а інші перетворюють цю можливість у дійсність. Тому перші слід розглядати як умови, а другі як причини... Причинами злочину є... ті активні сили, які своєю дією породжують її існування. Причини конкретного злочину — це... ті активні сили, які викликають у суб'єктів інтереси і мотиви для його здійснення» [5, с. 30].

Розвиваючи такий підхід щодо причин злочинності, Н. Кузнецова зазначала, що причина завжди безпосередньо пов'язана зі слідством, не відділена від нього жодними опосередкованими ланками. Це, зокрема, означає, що причина дії людини — її свідомість і воля; звідси кримінологічний висновок: причини злочинності лежать у суб'єктивній сфері життя суспільства, соціальної групи й особистості [3, с. 3].

Подальші дослідження причин та умов злочинності довели, що сфера дії причин — це, перш за все, стадії мотивації і прийняття рішення, коли йдеться про формування мотиву, мети, визначення засобів її досягнення саме як злочинних. Обрання ж серед кримінальних даних конкретних засобів, вибір конкретного об'єкта злочинного посягання, заподіяння конкретної шкоди у відповідних умовах місця і часу визначаються значною мірою умовами. Такими умовами можуть бути обставини, що характеризують стан середовища, а також ті обставини, які характеризують саму людину (наявність професійних кримінальних навичок тощо) [6, с. 289].

Розмежування факторів-причин злочинності та факторів-умов, які їй сприяють, призводить до розуміння причин та умов як певних визначених явищ, раз і назавжди заданих саме у даній якості. Але насправді оцінка одних явищ як причин, а інших як умов має відносний характер.

Слід погодитися з думкою тих науковців, які вважають, що, з точки зору філософії, не може бути чітких меж між причинами та умовами конкретного злочину. Ті самі явища в різних ситуаціях (у різних кримінальних справах) можуть виступати і як умови, і як причини [7, с. 10]. Однак при всій відносності розбіжностей між причинами та умовами можна стверджувати, що частіше за все в ролі причин фігурують обставини, за яких відбувалося моральне виховання особи, формувалися її мотиваційні настанови. А до умов, які сприяють вчиненню злочину, належать умови реалізації її особистісних та інших індивідуальних властивостей.

Разом із тим, умови формування особи, а також умови реалізації її мотивів, маючи індивідуально конкретний зміст стосовно певної особи і певного злочину, не є виключно індивідуальними. За своїм типовим змістом елементи індивідуальної психології та свідомості є одиничним окремим проявом певних елементів суспільної психології та свідомості. Остання, з одного боку, є узагальненим відбитком існуючих елементів індивідуальної свідомості певної частини членів суспільства, з другого — елементи суспільної свідомості та психології є відображенням інших суспільних відносин, явищ, процесів економічного, соціального, соціально-психологічного, політичного, правового та іншого змісту [4, с. 202].

Між суспільною, груповою та індивідуальною свідомістю, її елементами, у тому числі негативними, що спричиняють злочинні прояви, також існує закономірне співвідношення як між загальним, особливим та одиничним. Тому, за словами Г. Аванесова, «у причинах та

умовах конкретних злочинів потрібно виявляти те, що є загальним для усіх злочинів... Стосовно ж причин та умов окремих видів злочинів потрібно сказати, що вони є елементами причин злочинності в цілому, співвідносяться з ними як особливе із загальним, через що у своєму визначенні містять ознаки цілого — злочинності» [8, с. 200].

Як на одиничному рівні певні елементи індивідуальної психології і свідомості є безпосередніми причинами вчинення злочину, так і на узагальненому рівні злочинності як певної абстракції, що має конкретні прояви лише на індивідуальному та груповому рівнях, її безпосередньою причиною слід визнати таку узагальнену абстракцію як суспільна свідомість та її психологічна частина. Точніше, це — негативні щодо суспільства, його інтересів, у тому числі правопорядку, елементи цієї психології та свідомості. Жодне економічне, соціальне, політичне, правове, соціально-психологічне явище, як би негативно воно не впливало на суспільну та індивідуальну свідомість, безпосередньо не породжує злочинні прояви та злочинність у цілому. Для набуття генетичної, продукуючої дії його вплив, як справедливо зауважує А. Закалюк, має пройти через свідомість, психологію, зокрема на індивідуальному рівні, і лише за інших сприяючих обставин (умов) може втілитися у вчинення злочину [4, с. 202—203].

Наведені положення зумовлюють необхідність пошуку такого комплексного інтегрованого критерію (узагальненої абстракції), за допомогою якого можна було б віднайти суб'єктивні та об'єктивні причини не лише індивідуальної злочинної поведінки та певних однорідних злочинів, а й всієї злочинності загалом.

На наше переконання, таким критерієм, який виступає суб'єктивним відображенням об'єктивних явищ і процесів та зосереджує в собі взаємопов'язану єдність об'єктивних та суб'єктивних причин злочинної поведінки, є *мотивація злочинної поведінки*. Співвідношення причин злочинності як масового соціаль-

ного явища, об'єктивних причин конкретної злочинної поведінки та мотивації злочинної поведінки (безпосередньої суб'єктивної причини злочину) є співвідношення загального, особливого і одного, що являє собою взаємопов'язану єдність об'єктивного і суб'єктивного.

Для дослідження питання про причини злочинів необхідно визначити деякі основні поняття і охарактеризувати значення мотивів злочинної поведінки та його мотивації у кримінологічному аспекті. Складність визначення цих понять полягає в їх багатозначності та відсутності єдиного підходу з боку представників різних спеціальностей. Як зазначав французький психолог Ж. Нюттен, одні фахівці вважають поняття мотивації «зайвим, приреченим на зникнення... тоді як для інших мотивація — це головна тема психології і навіть ключ до розуміння поведінки. В основі цієї розбіжності лежить відмінність точок зору на мотивацію, в результаті чого саме це поняття стає дуже невизначеним» [9, с. 16]. Те саме можна сказати і про поняття «мотив», яким, як зазначав А. Леонт'єв, «позначаються зовсім різні явища» [10, с. 189].

Незважаючи на наявні розбіжності, можна вважати цілком прийнятними такі визначення мотиву людської поведінки: «мотив — це те, що обумовлює прагнення людини до даної, а не до якої-небудь іншої мети...» [11, с. 423—424]; «мотив означає спонукання людини до діяльності» [12, с. 428]; «більш-менш адекватно усвідомлене спонукання виступає як мотив» [13, с. 542].

Відповідно, мотив злочинної поведінки визначається як «актуальна потреба, що задовольняється у спосіб, заборонений кримінальним законом» [14, с. 65]; «усвідомлене спонукання (прагнення) до здійснення конкретного цілеспрямованого вчинку (вольового акту), що представляє суспільну небезпеку і передбаченого кримінальним законом як правопорушення» [15, с. 14]; «те внутрішнє спонукання, яке викликає в особи рішучість вчинити злочин і керує ним при

його здійсненні» [16, с. 47]; або «спонукання, яким керувалася особа, вчиняючи злочин» [17, с. 6].

Кримінологічний аспект даного явища був найбільш повно виражений у формулюванні К. Ігошева: «Мотив злочинної поведінки можна визначити як сформоване під впливом соціального середовища і життєвого досвіду особистості спонукання, яке є внутрішньою безпосередньою причиною злочинної діяльності і виражає особистісне ставлення до того, на що спрямована злочинна діяльність» [18, с. 66].

Більшість авторів зазначають, що «мотив злочину за своїм змістом збігається з елементами змісту інших психологічних явищ, але не зводиться до жодного з них» [18, с. 71]. За даними кримінологічних досліджень, «серед мотивів вивчених злочинів перше місце посідають інтереси особистості (матеріальні, службові, особисті, родинні, житлові тощо). За ними йдуть почуття (помста, ревності, заздрість, ненависть та ін.), потреби, погляди, переконання, ідеали і звички особистості» [16, с. 51].

Самі по собі потреби, інтереси, почуття та інші елементи психологічного життя людини не є мотивами доти, поки вони не набудуть значення спонукання до конкретного вчинку. З цього приводу ми поділяємо позицію А. Зелінського, який писав: «...незадоволена актуальна потреба є виток пошукової активності: ведеться пошук предмета, спроможного задовольнити потребу... Доки у психіці суб'єкта не відобразиться образ потреби, діяльність неможлива» [19, с. 21—22].

Отже, мотиви несуть у собі змістовну характеристику потреби. В них визначено предмет потреби, мета діяльності та засоби їх досягнення. Тому про мотив злочину можна говорити тільки тоді, коли вже з'явилися або принаймні формуються інші елементи злочинної поведінки — об'єкт, предмет, мета чи засіб досягнення злочинного результату. Адже саме за цих умов мотив стає сполучною ланкою між потребою, почуттям або іншим переживанням людини та його

го діями. «Мотив злочину отримує свою конкретну визначеність, психологічну форму і правову значимість тільки в зв'язку з конкретними умовами життєдіяльності особистості злочинця, з конкретними ситуаціями» [18, с. 68]. Мотив — це не те, для чого реалізується поведінка, а те — заради чого.

Уявлення про потреби як джерела мотиву свідчить про їх визнання як важливого компонента останнього. Мета ж не входить до мотиву, але посідає значне місце в мотивації, у процесі якої виникають, ставляться і змінюються (коригуються) цілі.

Окремі вчинки, а тим більше, поведінка людини в цілому, спрямовуються не одним, а рядом мотивів, які різняться між собою за змістом, ступенем усвідомлення, силою впливу на людину, а отже, перебувають між собою в ієрархічних відносинах. Одні з них зовсім не сприймаються, інші залишаються лише на рівні розуміння, треті стають реально чинними і підпорядковують собі інші. Але такими виступають лише ті з них, які не тільки сприймаються суб'єктом і відфільтровуються свідомістю за значимістю в даний момент, а й набуваютьвольового імпульсу на задоволення, що властивий тільки прагненням.

Німецький психолог Х. Хекхаузен описує цей процес наступним чином: «Поведінка людини в певний момент часу мотивується не будь-якими або всіма можливими його мотивами, а тим із найвищих мотивів у його ієрархії (тобто найсильнішим), який за даних умов найближче пов'язаний з перспективою досягнення відповідного цільового стану або, навпаки, досягнення якого поставлено під сумнів. Такий мотив активується, стає дієвим. Мотив бере участь у мотивації поведінки доти, доки або не буде досягнуто цільовий стан відповідного ставлення «індивід — середовище», або індивід до нього не наблизиться настільки, наскільки дозволить ситуація, або цільовий стан не перестане загрозливо віддалятися, або ситуація, що змінилася, не зробить інший мотив більш сут-

тевим, у результаті чого останній активується і стає домінуючим. У даному випадку ми стикаємося з проблемою актуалізації мотиву, тобто з проблемою виділення ситуаційних умов, що призводять до такої актуалізації» [20, с. 34].

Наявність домінуючого мотиву не перешкоджає актуалізації супутніх мотивів. У силу цього суб'єктивний вектор злочинної поведінки нерідко буває полімотивованим. При скоєнні злочинних дій одночасно можуть діяти декілька мотивів, які взаємно доповнюють і підсилюють один одного, надаючи поведінці цілеспрямованого, стійкого характеру, значно підвищуючи його суспільну небезпеку.

У той самий час полімотивація передбачає наявність не тільки несуперечливих вихідних спонукань (потреб) і цілей злочинної поведінки, а й одночасну дію мотивів, які не тільки не поєднуються і не узгоджуються між собою, а й суперечать один одному. У цьому випадку йдеться про амбівалентність, діалогічність мотивів, і це, на думку В. Лунеева, має велике значення для поглибленого вивчення мотивації злочинної поведінки, де боротьба мотивів нерідко набуває виняткової гостроти [21, с. 685].

Мотив злочинної поведінки має важливе кримінологічне значення. Відображаючи особливості особистості злочинця, він дає уявлення про зміст, глибину та ступінь стійкості її антигромадських поглядів. Іноді він дозволяє судити про умови формування особистості, а також про ситуацію, в якій виник злочинний намір. Знання мотивів злочинної поведінки полегшує планування заходів індивідуальної профілактики та прогнозування майбутньої поведінки злочинця.

Науково-детерміністичний погляд на злочинну поведінку виходить з визнання взаємодії зовнішніх (соціальних) та внутрішніх (біологічних) факторів. Переважає думка, що найглибшою і головною причиною злочинності є особа, її спрямованість (система установок або диспозицій), через які переломлюється зовнішній вплив. Від особи залежить ви-

бір предмета, спроможного задовольнити актуальну потребу, а також спосіб діяльності [22, с. 21]. При цьому не заперчується і зовнішній вплив на прийняття рішення людиною, оскільки нерідко зовнішні обставини впливають на неї так сильно, що істотно обмежують вільне волевиявлення. У кримінальному праві такі дії розцінюються як крайня необхідність та виключають кримінальну відповідальність. Але якщо виключити такі обставини, то у більшості випадків вибір способу дії залежить, перш за все, від схильності особи до тих чи інших реакцій. Цю готовність — робити так, а не інакше, — називають по-різному: мотивацією, установкою, спрямованістю, диспозицією. «І внутрішнє, і зовнішнє взаємодіють у суб'єкті не інакше, як тільки через функціональну цілісність його єдиної сенсоутворюючої установки» [23, с. 33].

Термін *мотивація* найчастіше використовується у психологічних дослідженнях для характеристики всього механізму поведінки. Так, В. Асєєв, приєднуючись до визначення мотивації як особливого виду детермінації, називає її «рушійними силами людської поведінки» і стверджує, що вона «пронизує всі основні структурні утворення особистості: її спрямованість, характер, емоції, здібності, діяльність і психічні процеси» [24, с. 123]. Х. Хекхаузен під мотивацією розуміє «процес вибору між різними діями, процес, що регулює, спрямовує дію на досягнення специфічних для даного мотиву цільових станів і підтримує цю спрямованість... Мотивація... не є єдиним процесом, що рівномірно від початку до кінця пронизує поведінковий акт. Вона, скоріше, складається з різно-рідних процесів, які здійснюють функцію саморегуляції на окремих фазах поведінкового акту... » [20, с. 34—35].

У кримінологічній літературі це поняття має декілька значень. Під ним розуміється «процес внутрішньої (суб'єктивної) детермінації дій» [25, с. 84]; метод «самоврядності особистості через систему стійких спонукань, тобто через

мотиви» [18, с. 88]; сукупність мотивів, властивих тій чи іншій особі або тій чи іншій формі поведінки (складна мотивація, суперечлива, мінлива, динамічна мотивація тощо) [26, с. 3]. Нерідко мотивація уособлюється з механізмом злочинної поведінки, який складається з двох етапів — формування мотиву та його реалізації (А. Зелінський [25, с. 84; 14, с. 106]), або розглядається як початковий етап у механізмі злочинної поведінки, який складається з трьох етапів: мотивація злочину, планування злочинних дій та їх реалізація (В. Кудрявцев [16]).

Більшість кримінологів розкриває зміст мотивації шляхом її порівняння з мотивами. Так, Ю. Антонян вважає, що «мотивація, з одного боку, це процес, який стимулює і підтримує поведінкову активність і в рамках якого формуються, розвиваються і змінюються мотиви. З іншого боку, мотивація являє собою систему таких факторів як самі мотиви, потреби, цілі, наміри. На відміну від мотивації, мотив є стійка особистісна властивість, що спонукає до здійснення певних дій. Внутрішні психологічні чинники, які викликають поведінку, можуть називатися диспозиційними мотиваціями, які також володіють мотивуючою силою» [27, с. 134].

На думку В. Філімонова, «мотивація — це процес визначення особистістю характеру і спрямованості поведінки, процес формування його мотиву. Мотив же є результатом цього процесу» [28, с. 115].

К. Ігошев, зауважуючи, що «мотивація — більш широке поняття, ніж мотив», вказував на такі її компоненти: початкові спонукальні сили людської активності; психологічна мобілізованість і готовність особистості до вчинення певних дій; фактори, що спрямовують, регулюють і підтримують ці дії або змінюють їх вихідну спрямованість». На його думку, мотивація також є «процес внутрішньої аргументації мотивів» [18, с. 86—87].

За відмінністю цих визначень і підходів проглядається певна єдність: мотива-

ція, як правило, не зводиться до мотиву, хоча останній і є його основним елементом. Вона включає в себе вихідну потребу, цілеутворення, формування, розвиток та становлення особистої психологічної спрямованості на соціально значущі дії.

Мотивація, являючи собою одну з психологічних форм відображення дійсності, лежить ніби всередині поведінки. Вона пронизує увесь її зміст і проявляється на всіх етапах, поєднуючи поведінку з особистістю. Хоча мотивація не може сформуватися без впливу зовнішніх умов, вона не є простим передавачем цих умов, що існували в різні періоди життя людини. Відчуваючи на собі вплив біологічних і особистісних особливостей, мотивація уособлює єдність об'єктивного, соціального середовища і суб'єктивного, особистісних якостей, в які трансформувалися і через які переломилися об'єктивні обставини. У той самий час вона утворює особливу особистісну властивість, в якій фокусуються її провідні життєві тенденції.

Вірними уявляються щодо цього судження А. Ратинова, що ґрунтуються на кримінологічно-психологічних дослідженнях: «...безпосередні причини та витоки винної поведінки злочинців завжди лежать в особистості людини, яка вчинила злочин. В іншому випадку відсутні підстави ставлення провини, і, відповідно, вчинене діяння не може розглядатися як злочин. Іншими словами, ніякі зовнішні обставини не можуть бути визначальними причинами протиправного діяння, якщо вони не стали внутрішніми детермінантами людської діяльності. Інакше людина не може бути притягнута до кримінальної відповідальності, оскільки є лише пасивною ланкою в причинному ланцюжку, іграшкою в роковому зчепленні зовнішніх сил і обставин, що призвели до негативних наслідків» [29, с. 9]. Н. Стручков правильно зазначає, що безпосередні причини слід шукати в сфері свідомості, бо «всі спонукальні сили, що викликають дії людини, неминуче повинні пройти через її голову, повин-

ні перетворитися на спонукання його волі» [30, с. 49].

Кримінологи давно встановили, що причини та умови злочину дифузно розчинені в позитивній соціальній дійсності нашого суспільства. Вплітаючись у відносини суб'єкта, вони відображаються в його свідомості (підсвідомості) і поступово, найчастіше стихійно, але вибірково синтезуються, інтегруються, узагальнюються і систематизуються в його пам'яті. Така стихійна підготовка до злочину, як правило, є тривалою. На якомусь етапі, коли інформація про нього досягає певної критичної маси, під впливом соціального середовища (нерідко це буває в складній життєвій ситуації) розрізнені криміногенні вкраплення, інтеріоризовані суб'єктом, формуються в більш-менш цілісний суб'єктивний образ злочинної поведінки. Він являє собою логічне, оцінне узагальнення відбитого, підведене під задоволення актуальної потреби. Саме тому відмінною рисою мотивації як комплексного і багатопланового відображення криміногенної дійсності слід визнати її активний характер. Вона не пасивно відображає навколишній світ у всій його багатозначності, а в плані активного виборчого освоєння і пристосування для задоволення потреб суб'єкта [22, с. 735].

Оскільки злочини вчиняються конкретними особами для досягнення суб'єктивних цілей, сформованих об'єктивними умовами їх життєдіяльності, то в основу поділу детермінантів злочинності на види (групи) має бути покладено мотивацію злочинної поведінки, яка відображає єдність об'єктивних та суб'єктивних причин людської поведінки взагалі і злочинної зокрема. Адже, як зазначав В. Кудрявцев, лише «взаємодія суб'єктивних причин... являє собою основний механізм, що породжує правопорушення» [32, с. 228].

Розгляд мотивації злочинної поведінки як її об'єктивно-суб'єктивної причини має не лише теоретичне, а й практичне значення. Такий підхід дозволяє зрозуміти механізм злочинної поведінки

та механізм формування особи злочинця, її зміст та структуру, а також зміст та структуру зовнішніх криміногенних чинників, віднайти стійкі закономірні зв'язки між тією чи іншою мотивацією, особливостями особи злочинця, безпосередніми віддаленими причинами злочинних проявів та певними сферами суспільних відносин. Це дає можливість розглядати особу злочинця як слідство та як причину, а отже, одночасно здійснювати комплекс запобіжних заходів

щодо переорієнтації вже сформованої злочинної мотивації та попередження впливу криміногенних чинників, що на неї впливають. Тому системне дослідження мотивації злочинної поведінки в цілому та її конкретних різновидів, що мають стійкі закономірні зв'язки із зовнішніми та внутрішніми умовами, може слугувати надійною базою для більш точного прогнозування і попередження злочинної поведінки.

Список використаних джерел

1. Александров Ю. В., Гель А. П., Семаков Г. С. Криминология: курс лекцій. — Київ: МАУП, 2002. — 296 с.
2. Криминология: 2-е изд., испр. и доп. — М.: Юрид. лит., 1968. — 472 с.
3. Кузнецова Н. Ф. Проблемы криминологической детерминации / под ред. В. Н. Кудрявцева. — М.: Изд-во Моск. ун-та, 1984. — 208 с.
4. Закалюк А. П. Курс сучасної української криминології: теорія і практика: у 3 кн. — Кн. 1: Теоретичні засади та історія української криминологічної науки. — Київ: Ін Юре, 2007. — 424 с.
5. Шаргородский М. Д. Преступность, ее причины и условия в социалистическом обществе // Преступность и ее предупреждение. — Л., 1966. — С. 20—59.
6. Криминология: учебник / под общ. ред. А. И. Долговой. — 4-е изд., перераб. и доп. — М.: НОРМА: ИНФРА-М, 2010. — 1008 с.
7. Изучение преступности: практ. пособ. по криминологии для прокурорских работников / М. М. Бабаев, Л. А. Быков, В. К. Звирбуль, Э. В. Кузнецова; под ред. В. К. Звирбуля. — М.: Всесоюз. ин-т по изуч. причин и разработке мер предупр. преступности, 1973. — 158 с.
8. Криминология: учебник / под ред. Г. А. Аванесова. — 3-е изд., перераб. и доп. — М.: ЮНИТИ-ДАНА, 2005. — 480 с.
9. Нюттен Ж. Мотивация // Экспериментальная психология / под. ред. П. Пресса и Ж. Пиаже. — М., 1975. — Вып. 5. — С. 16—99.
10. Леонтьев А. Н. Деятельность. Сознание. Личность. — М.: Политиздат, 1975. — 304 с.
11. Психологія: підруч. для пед. вузів / за ред. Г. С. Костюка. — Київ: Радянська школа, 1968. — 572 с.
12. Общая психология / под ред. В. В. Богословского, А. Г. Ковалева, А. А. Степанова. — М.: Просвещение, 1991. — 544 с.
13. Рубинштейн С. Л. Основы общей психологии. — СПб.: Питер, 2000. — 712 с.
14. Зелинский А. Ф. Криминальная психология: науч.-практ. изд. — Київ: Юринком Интер, 1999. — 240 с.
15. Тарарухин С. А. Установление мотива и квалификации преступления. — Киев.: Вища школа, 1977. — 151 с.
16. Механизм преступного поведения / Ю. М. Антоян, Н. А. Барановский, П. С. Дагель, О. Л. Дубовик и др.; отв. ред. В. Н. Кудрявцев. — М.: Наука, 1981. — 248 с.
17. Волков Б. С. Мотивы преступлений. Уголовно-правовое и социально-психологическое исследование / науч. ред. М. Д. Лысов. — Казань: Изд-во Казан. ун-та, 1982. — 152 с.
18. Игошев К. Е. Типология личности преступника и мотивация преступного поведения: учеб. пособ. — Горький: Изд-во ГВШ МВД СССР, 1974. — 168 с.
19. Зелінський А. Ф., Коржанський М. Й. Корислива злочинна діяльність. — Київ: Генеза, 1998. — 144 с.

20. Хекхаузен Х. Мотивация и деятельность: пер. с нем. / под ред. Б. М. Величковского. — М.: Педагогика, 1986. — Т. 1. — 408 с.
21. Лунеев В. В. Курс мировой и российской криминологии: учебник. — В 2 т. — Т.1. Общая часть. — М.: Юрайт, 2011. — 1003 с.
22. Зелінський А. Ф., Коржанський М. Й. Корислива злочинна діяльність. — Київ: Генеза, 1998. — 144 с.
23. Шерозия А. Е. Психика. Сознание. Бессознательное: К обобщенной теории психологии. — Тбилиси, 1979. — 171.
24. Асеев В. Г. Проблемы мотивации и личность // Теоретические проблемы психологии личности. — М., 1974. — С. 122—144.
25. Зелінський А. Ф. Криминологія: навч. посіб. — Х.: Рубікон, 2000. — 24 с.
26. Кузнецова Н. Ф. Мотивация преступлений и тенденции ее изменения // Вопросы советской криминологии: матер. науч. конф. — М.: Изд-во Всесоюз. ин-та по изуч. причин и разраб. мер предупреждения преступности, 1975. — Ч. 2. — С. 3—18.
27. Антонян Ю. М. Почему люди совершают преступления. Причины преступности. — М.: ИД «Камерон», 2006. — 304 с.
28. Филимонов В. Д. Криминологические основы уголовного права / ред.: А. Л. Ременсон. — Томск: Изд-во Том. ун-та, 1981. — 213 с.
29. Ратинов А. Р. Психологическое изучение личности преступника. — М., 1981. — 218 с.
30. Стручков Н. А. Преступность как социальное явление. — Л.: Юрид. лит., 1979. — 127 с.
31. Кудрявцев В. Н. Объективная сторона преступления. — М.: Юрид. лит., 1960. — 244 с.

Семенюк Александр. Причины и условия преступности и их отражение в мотивации преступного поведения.

В статье отражены различные научные взгляды на причины преступности и отдельных преступлений, проведен их критический анализ, обосновывается, что комплексным интегративным критерием, который является отображением объективных явлений и процессов, а также сосредотачивает в себе взаимосвязанное единство объективных и субъективных причин преступного поведения, является мотивация преступного поведения.

Ключевые слова: причины преступности, условия преступления, мотивация преступного поведения, детерминанты противоправного поведения.

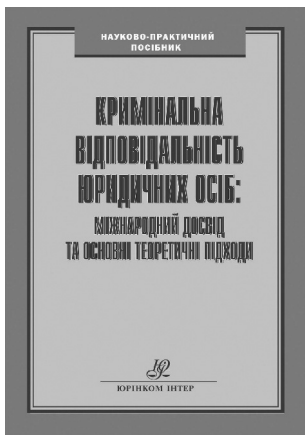
Semenyuk Oleksandr. The causes and conditions of crime and their reflection in motivation of criminal behavior.

Scientific approaches to determine the causes of crime and individual offenses established in criminological science were analyzed in the article. The results of the comprehensive integrated search criterion (generalized abstraction) with the help of which it is possible to discover the subjective and objective reasons not only of individual criminal behavior and certain uniform crime, but all crime in general, it is concluded that this criterion, which is a subjective reflection of objective phenomena and processes, focuses a coherent unity of objective and subjective reasons for criminal behavior, is the motivation of criminal behavior. Balance of crime causes as a mass social phenomenon, objective reasons of specific criminal behavior and motivation of criminal behavior (direct subjective reasons of crime) is the balance of general, special and individual, which is a coherent unity of objective and subjective.

Motivation, introducing a single form of psychological reflection of reality, is inside behavior. It permeates all its content and appears at all stages, combining the behavior with the person. While motivation cannot be formed without the influence of external conditions, it is not simply a transmitter of the conditions that existed at different periods of life. Feeling the effects of biological and personality characteristics, motivation embodies the unity of the objective social environment and the subjective, personal qualities, which have been transformed and have refracted through the objective circumstances. At the same time it creates a special personal property, in which its major life tendencies are focused.

Consideration of criminal behavior motivation as its objective and subjective reasons, has not only theoretical but also practical meaning. This approach allows us not only to understand the mechanism of criminal behavior and mechanism of formation of offender personality, its content and structure, as well as the content and structure of external criminogenic factors, to find stable regular relationships between the varying motivations, characteristics of offender, direct remote causes of criminal offenses and certain areas of public relations. This makes it possible to consider the offender as a consequence and a cause, and thus simultaneously perform complex safety measures for the reorientation of already formed criminal motivation and prevention of affection of criminogenic factors. Therefore, systematic study of motivation of criminal behavior in general and its specific varieties that have regular resistant relationships with external and internal conditions, can serve as a reliable basis for more accurate forecasting and preventing criminal behavior.

Keywords: the causes of crime, crime conditions, motivation of criminal behavior, illegal behavior determinants.

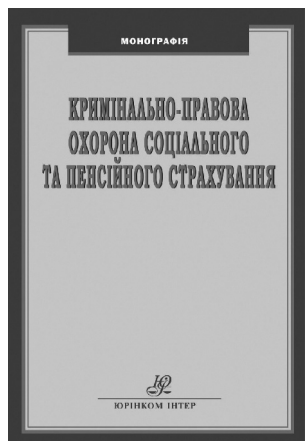
Гришук В. К., Пасєка О. Ф.

Кримінальна відповідальність юридичних осіб: міжнародний досвід та основні теоретичні підходи: наук.- практ. посіб. — Київ: Юрінком Інтер, 2017. — 296 с.

ISBN 978-966-667-684-2

У посібнику розглядаються питання кримінальної відповідальності юридичних осіб. Розглянуто підходи вчених щодо правової природи та сутності юридичної особи; проаналізовано становлення кримінальної відповідальності юридичних осіб у деяких зарубіжних державах та нормативне врегулювання такої відповідальності у чинних законодавствах цих держав; проаналізовано аргументи як прихильників, так і опонентів запровадження кримінальної відповідальності юридичних осіб в Україні.

Для науковців, курсантів, студентів, слухачів вищих навчальних закладів.

Кримінально-правова охорона соціального та пенсійного страхування / В. С. Кошевський, П. А. Воробей, А. В. Савченко, О. О. Семенюк, О. Г. Колб: монографія. — Київ: Юрінком Інтер, 2017. — 154 с.

ISBN 978-966-667-681-1

Монографія присвячена комплексному та системному дослідженню питань кримінально-правової охорони сфери соціального та пенсійного страхування. У роботі розглянуто генезис і зарубіжний досвід кримінальної відповідальності за ухилення від сплати єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування та страхових внесків на загальнообов'язкове державне пенсійне страхування, а також проаналізовано елементи складу цього діяння (ст. 212¹ Кримінального кодексу України). Проаналізовано кваліфікуючі ознаки складу ухилення від сплати єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування та страхових внесків на загальнообов'язкове державне пенсійне страхування, а також проведено його відмежування від суміжних складів злочинів.

За результатами дослідження вироблено низку пропозицій щодо удосконалення кримінальної відповідальності за злочин, передбачений ст. 212¹ Кримінального кодексу України.